

Samsetning og uppruni svifryks í Hvalfjarðargöngum

GÍSLI GUÐMUNDSSON

Markmið

Markmið þessa verkefnis var að greina samsetningu fallryks/svifryks í Hvalfjarðargöngum og ákvarða hluta einstakra þátta sem mynda rykið. Aðeins var einblínt á þátt fasts efnis rykinu. Markmiðið var að ákvarða hlut eftirfarandi þátta í uppruna svifryks:

- Dekkjaslit (með og án nagladekkja)
- Malbiksslit (bindiefni og fylliefni)
- Slitbúnaður ökutækja (bremsuborðar ofl. þ.h.)
- Útblástur ökutækja (sem ryk/sót)
- Annað (jarðvegur, eldfjallaska, vegsalt, ofl.)

Markmið

Svifryksmengun á götum úti geti verið sýnileg, er erfitt (en gerlegt) að safna sýnum af svifryki í nægjanlega miklu magni til þess að gera ítarlegar rannsóknir á eiginleikum þess. Þar að auki er erfitt að greina uppruna svifryks, vegna fjölþættra breyta sem hafa áhrif á samsetningu og eiginleika þess.

Í Hvalfjarðargöngum virðist, mjög lauslega áætlað, vera um 10 sinnum meira svifryk í hverri rúmmálseiningu en t.d. á Grensásvegi.

Markmið

Meginástæðan fyrir mikilli svifryksmengun er afmarkað rými ganganna, auk þess sem veðurfarsþættir (vindur og úrkoma) eru ekki til staðar.

Með því að útiloka veðurfarsþætti er hægt að einblína á umferðartengda svifryksmengun.

Þótt svifryksmagnið sé mikið í Hvalfjarðargöngum, þá virðist magn þess vera á rúmmálseiningu álíka mikið og í sænskum veggöngum.

Tímabil

Verkefnið skiptist í tvo áfanga.

Fyrir áfangi var unnin frá 2017 til 2018. Áfanginn var styrkur af Speli ehf.

Seinni áfangi var unninn frá 2018 til 2019. Áfanginn var styrkur af Rannsóknarsjóði Vegagerðarinnar.

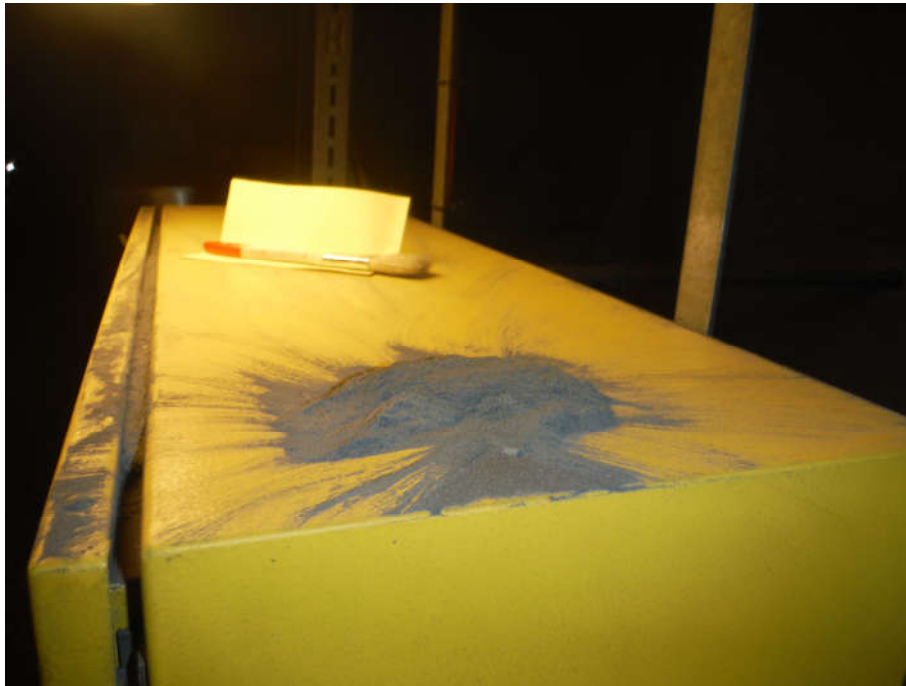
Í fyrri áfanganum var heildarsamsetning ryksins efnagreind (ICP) sem og samsetning grófari hluta sýnanna (SEM-HÍ), þ.e. fallryks (> 10 mikron).

Í seinni áfanga verkefnisins var samsetning svifryks (< 10 mikron) efnagreind (SEM-NMÍ).

Unnið var með sömu sýni í báðum áföngunum.

Sýnataka

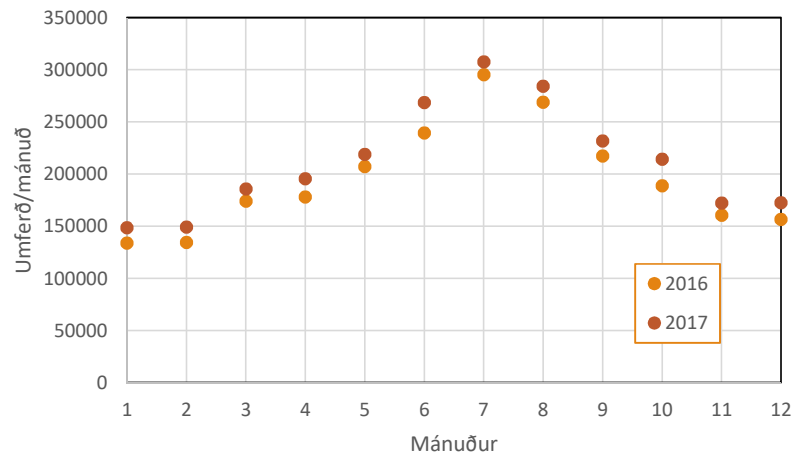
Auðvelt að safna sýnum af ryki í nægjanlegu magni. Sýnataka frá október 2017 til júní 2018.

Svifryk

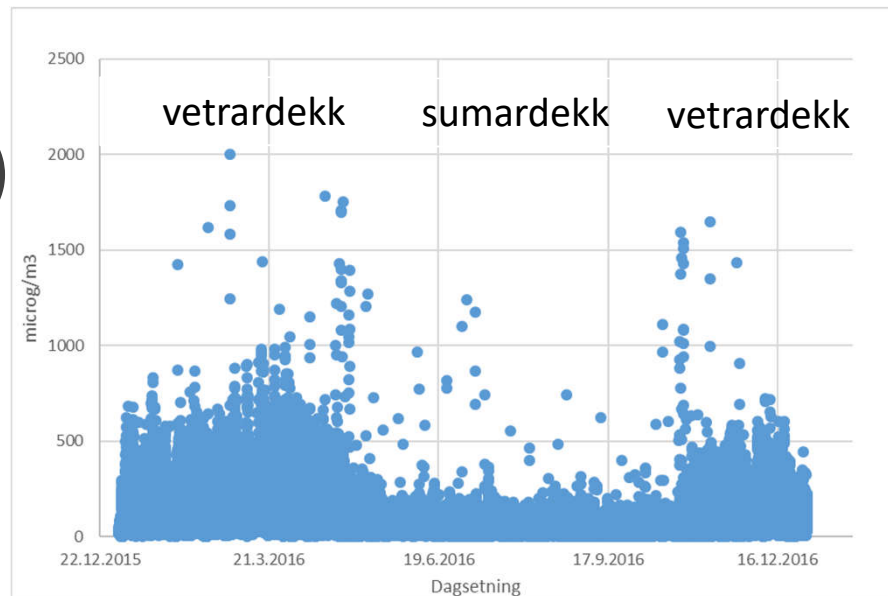
Fjöldi ökutækja

(bílar/mánuð)

Svifryk (< 10µm)

(µg/m³)

	2016 meðaltal (µg / m³)	2016 (fjöldi ökutækja)
Allt árið	108	2.355.436
Janúar til maí	180	620.647
Nón. og desember	174	317.234
Júní til september	42	1.021.665

Setmyndunarhraði

Vetrardekkjatímabil:

- Stöð 2560: Setmyndunarhraði: 0,6780 og 0,2740 mg/cm² dag
- Stöð 4600: Setmyndunarhraði: 1,8807 og 1,4047 mg/cm² dag
- Stöð 6027: Setmyndunarhraði: 0,8292 mg/cm² dag
- Stöð 5100 (Guðlaug): Setmyndunarhraði: 0,7420 og 0,6114 mg/cm² dag

Meðalsethraði: 0,917 mg/cm²/dag

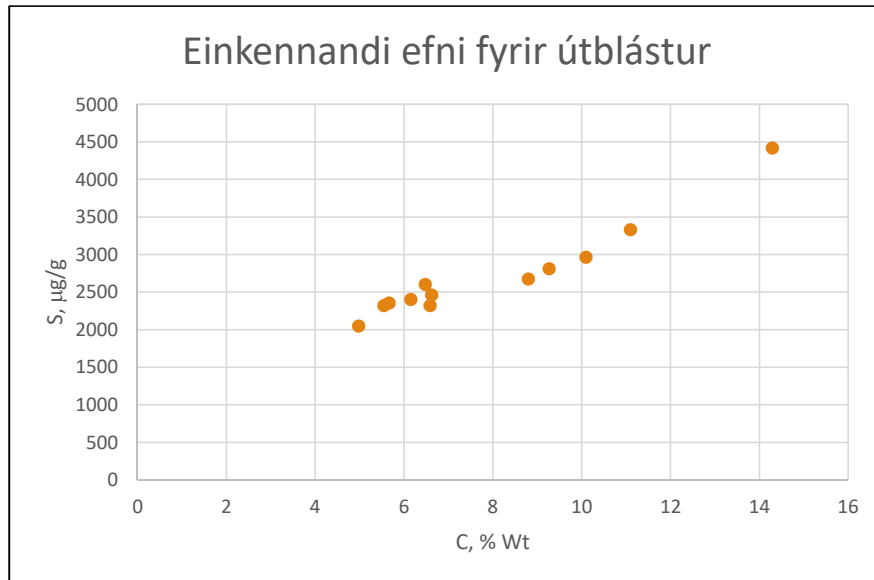
Sumardekkjatímabil:

- Stöð 2560: Setmyndunarhraði: 0,1550 og 0,1597 mg/cm² dag
- Stöð 4600 : Setmyndunarhraði: 0,1566 mg/cm² dag
- Stöð 6027: Setmyndunarhraði: 0,2435 mg/cm² dag
- Stöð 5100 (Guðlaug): Setmyndunarhraði: 0,2322 og 0,1367 mg/cm² dag

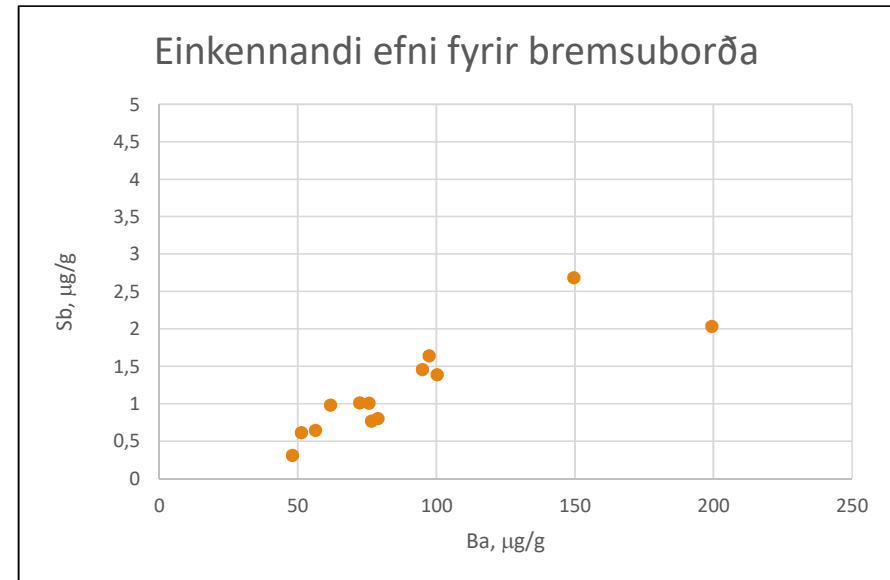
Meðalsethraði: 0,181 mg/cm²/dag

Snefilefnagreiningar (Dumas og ICP)

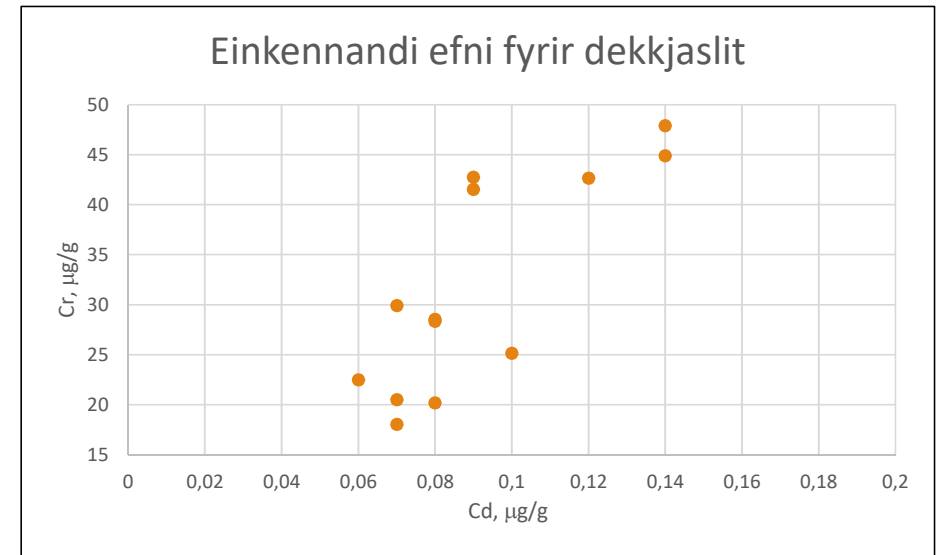
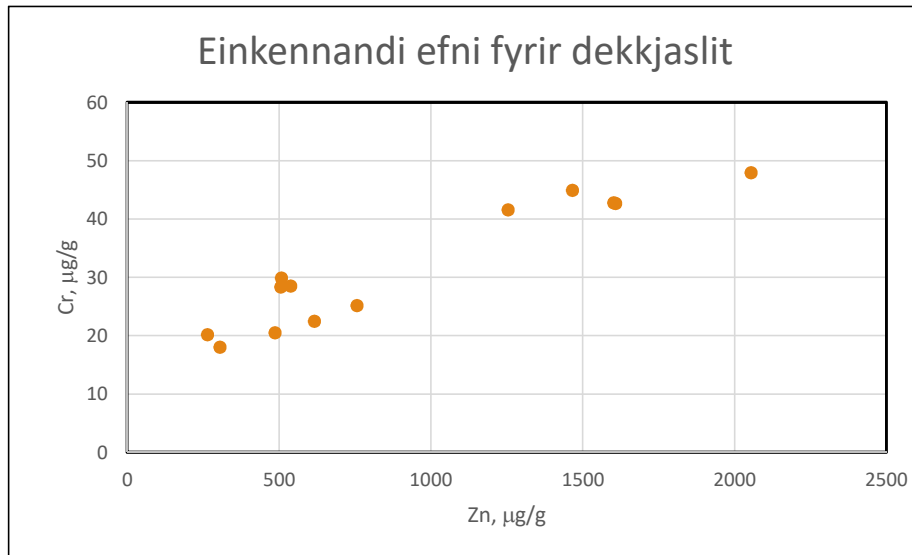

Bendir til þess að efni frá útblæstri ökutækja sé ríkjandi þáttur í samsetningu ryksins

Bendir til þess að hluti ryksins sé upprunninn úr bremsborðum ökutækja sem fara um göngin

Snefilefnagreiningar (Dumas og ICP)

Bendir til þess að töluverður hluti ryksins sé stafi frá sliti á dekkjum ökutækja sem fara um göngin

Rafeindasjásjá (SEM)

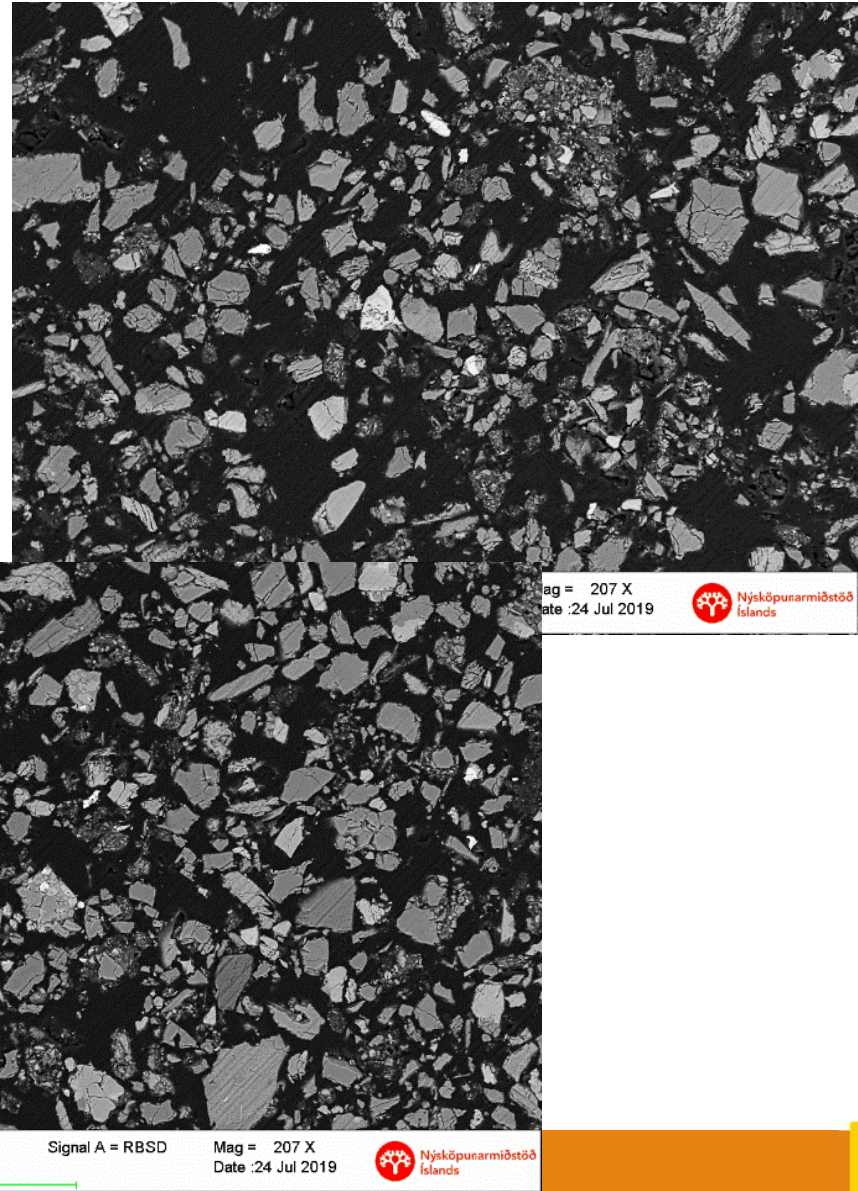
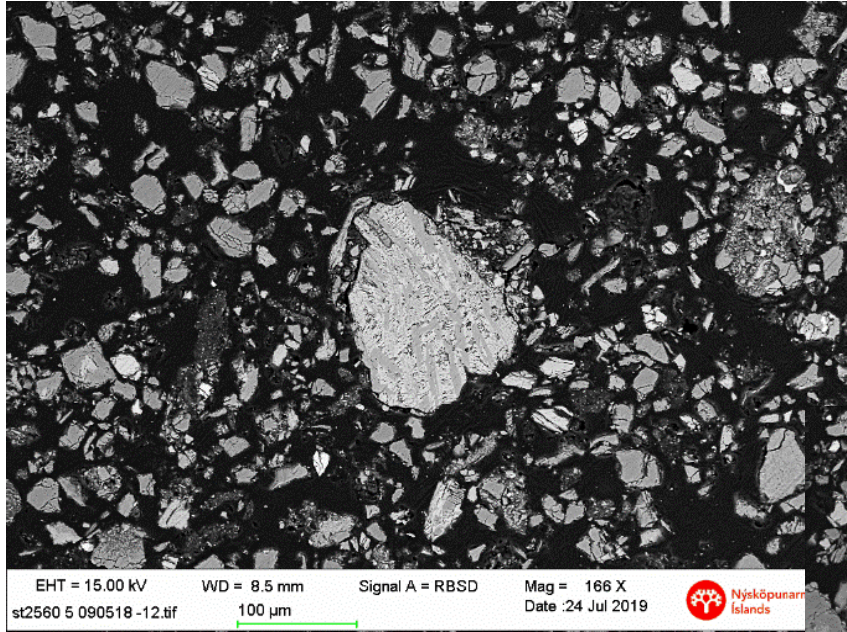
Alls voru gerðar um 900 greiningar með SEM og fjöldi mynda teknar í mismunandi stækkun (frá 100x til >1000x stækkun).

Rafeindasjásjá (SEM)

Skipta má kornum í svifrykssýnunum í nokkra hópa:

- Stök korn sem eru fylliefni úr malbiki
- Smá korn (oft fyllefni) bundin saman af kolefnisríkum grunnmassa, Zn algengt efni (dekkjaslit?) sem og önnur efni
- Önnur korn s.s. ryð, málm flísar og annað torkennileg efni

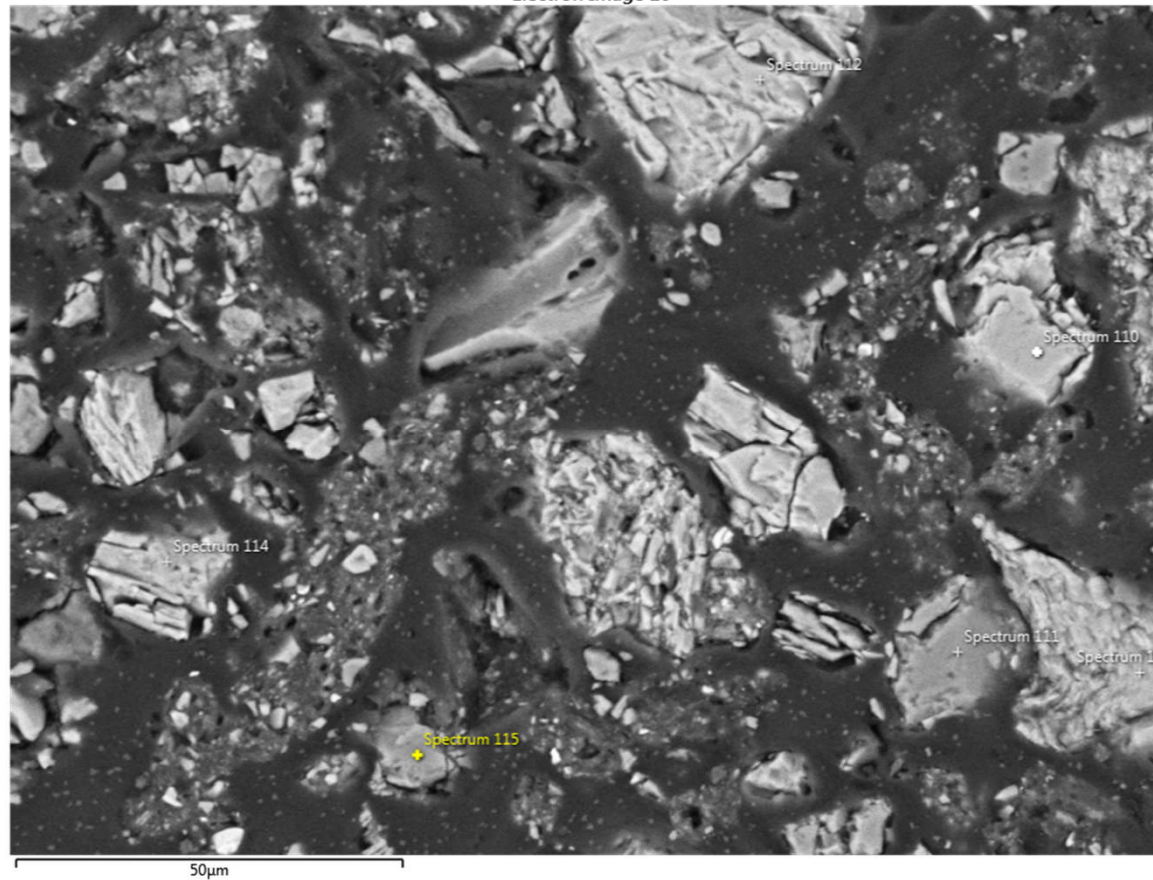
Rafeindasjásjá (SEM)

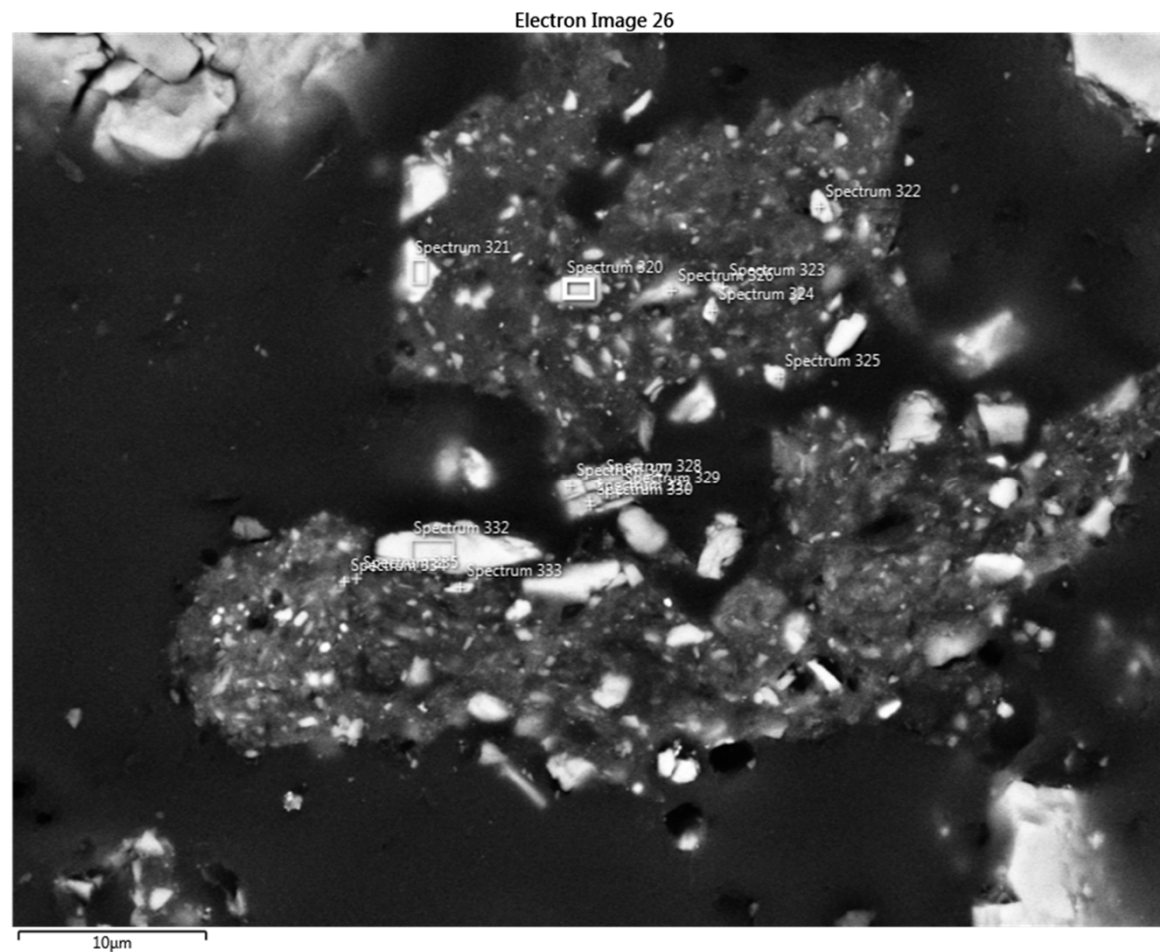

Rafeindasjásjá (SEM)

Electron Image 10

Rafeindasjásjá (SEM)

Rafeindasjásjá (SEM)

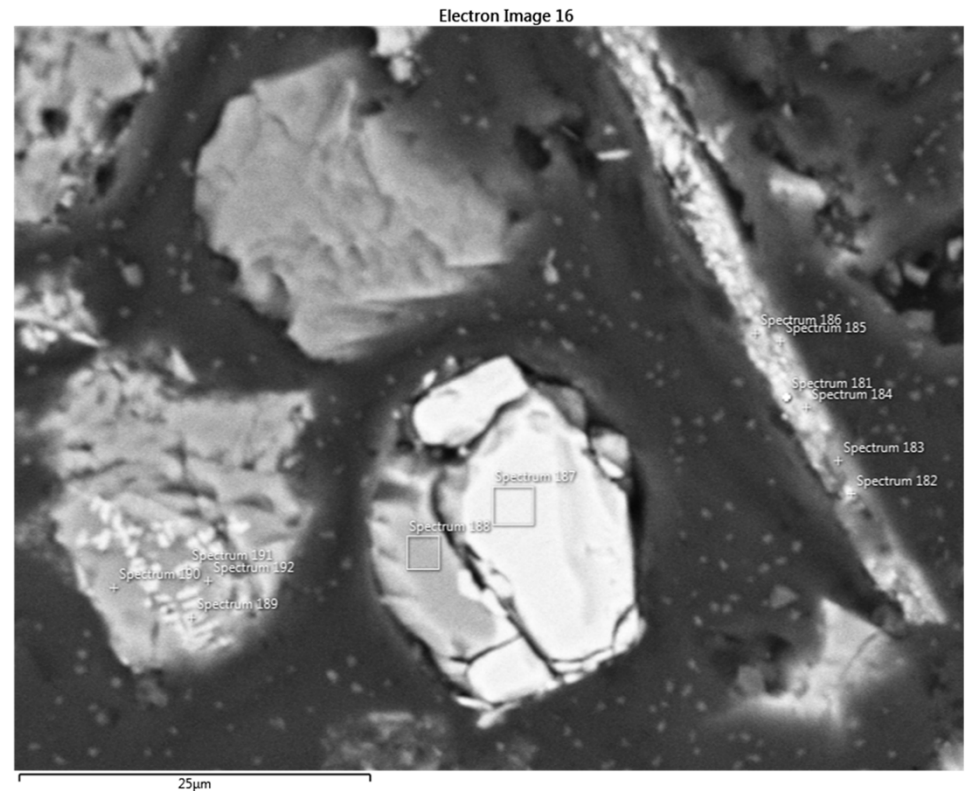
Ílanga kornið, er um 50 mikron á lengd og innan við 5 mikron á breidd

Fe er um 30 til 50 %

Ba er um 2 til 5 % (bremsuborði ?)

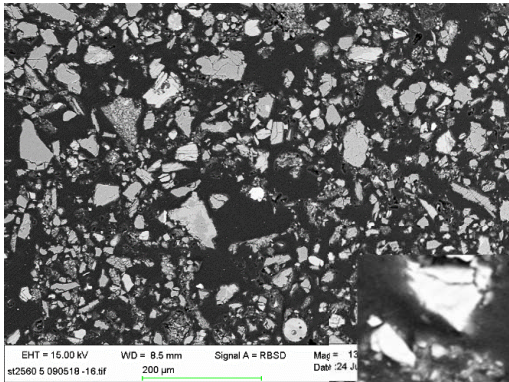
minna af Cu, Zn, Zr, Cr, S, Cl

Mögulega er um að ræða baríum
járn oxíð að ræða

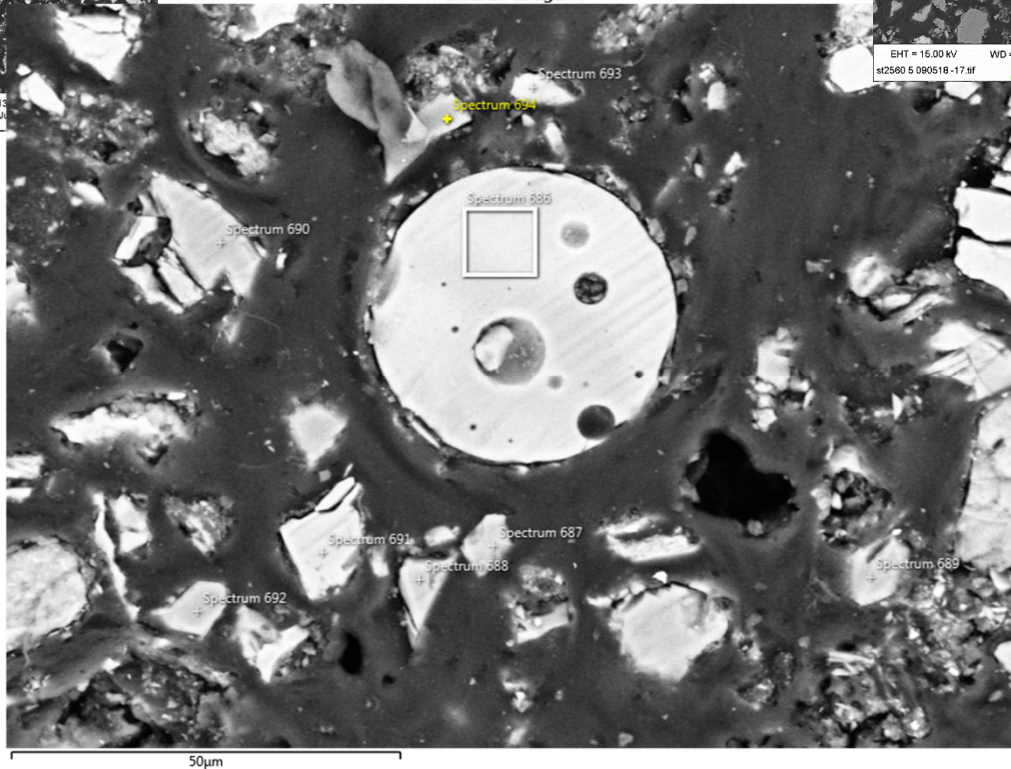
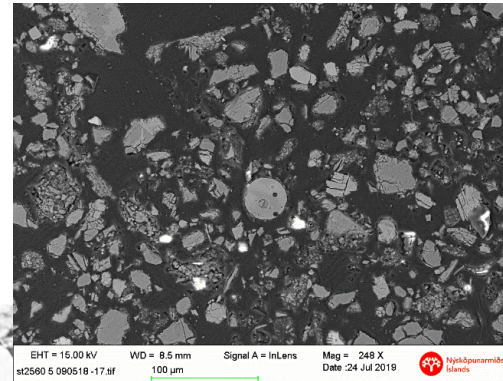

Rafeindasjásjá (SEM)

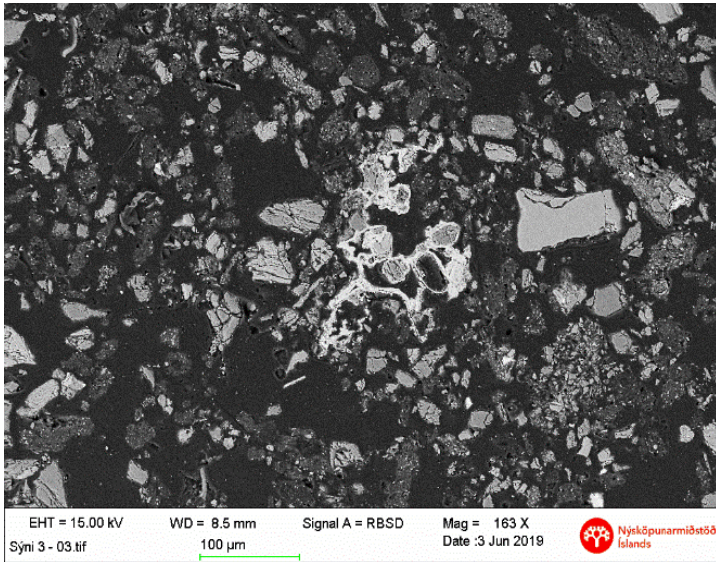

Electron Image 44

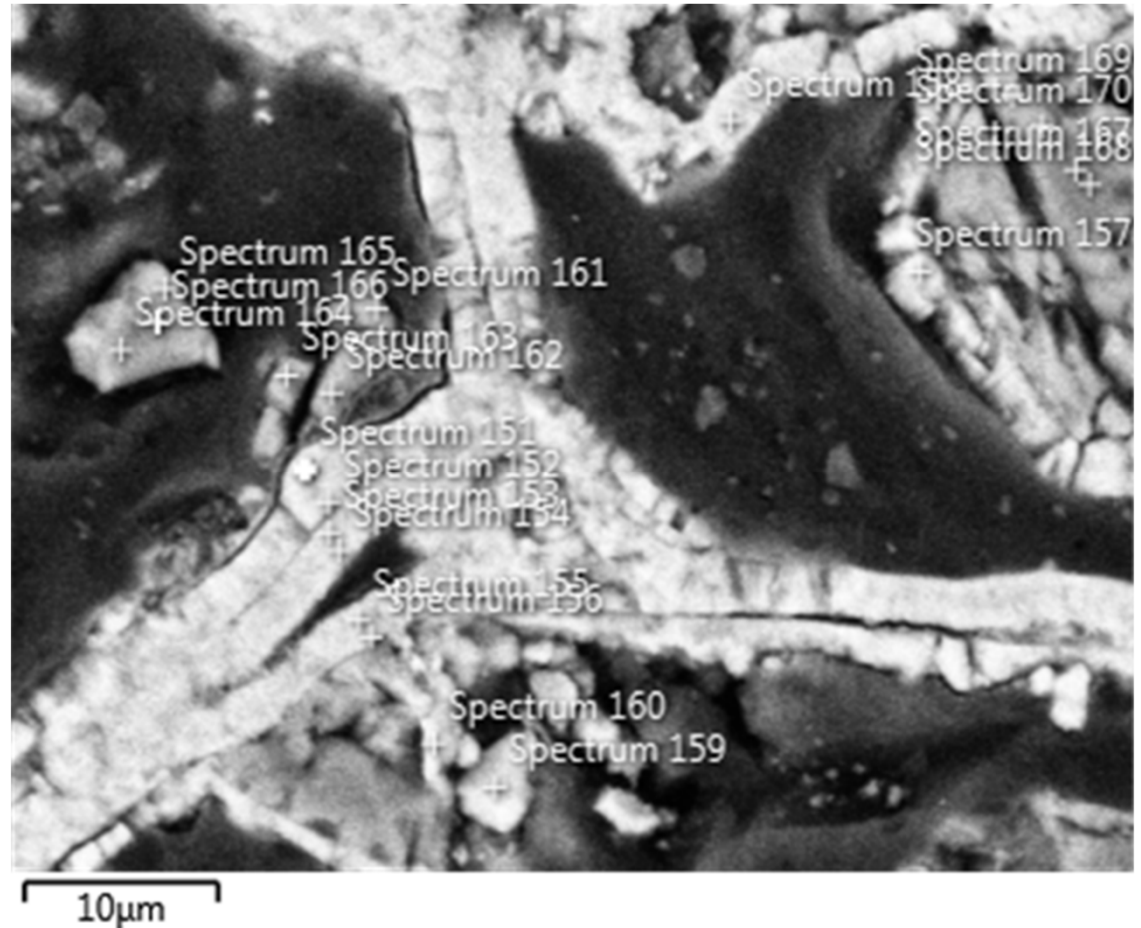

Mögulega korn sem hefur farið í gegnum bílvél og bráðnað, a.m.k. er lögun kornsins óvenjuleg og bendir til þess að kornið hafi bráðnað.

Rafeindasjásjá (SEM)

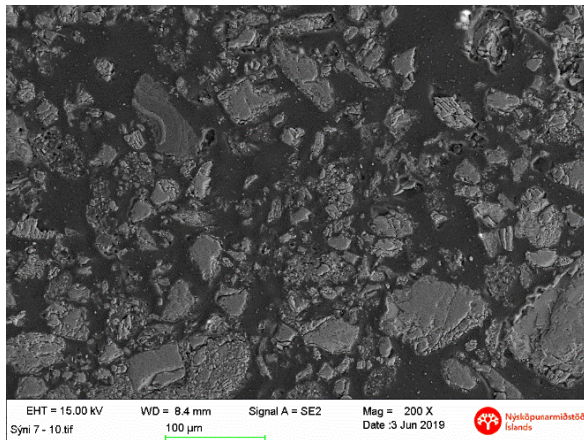

Sennilega járn hydroxíð eins og goethite (FeOOH), limonít (FeOOH*nH₂O) og fleiri svipaðar steindir, þ.e.a.s. ryð.

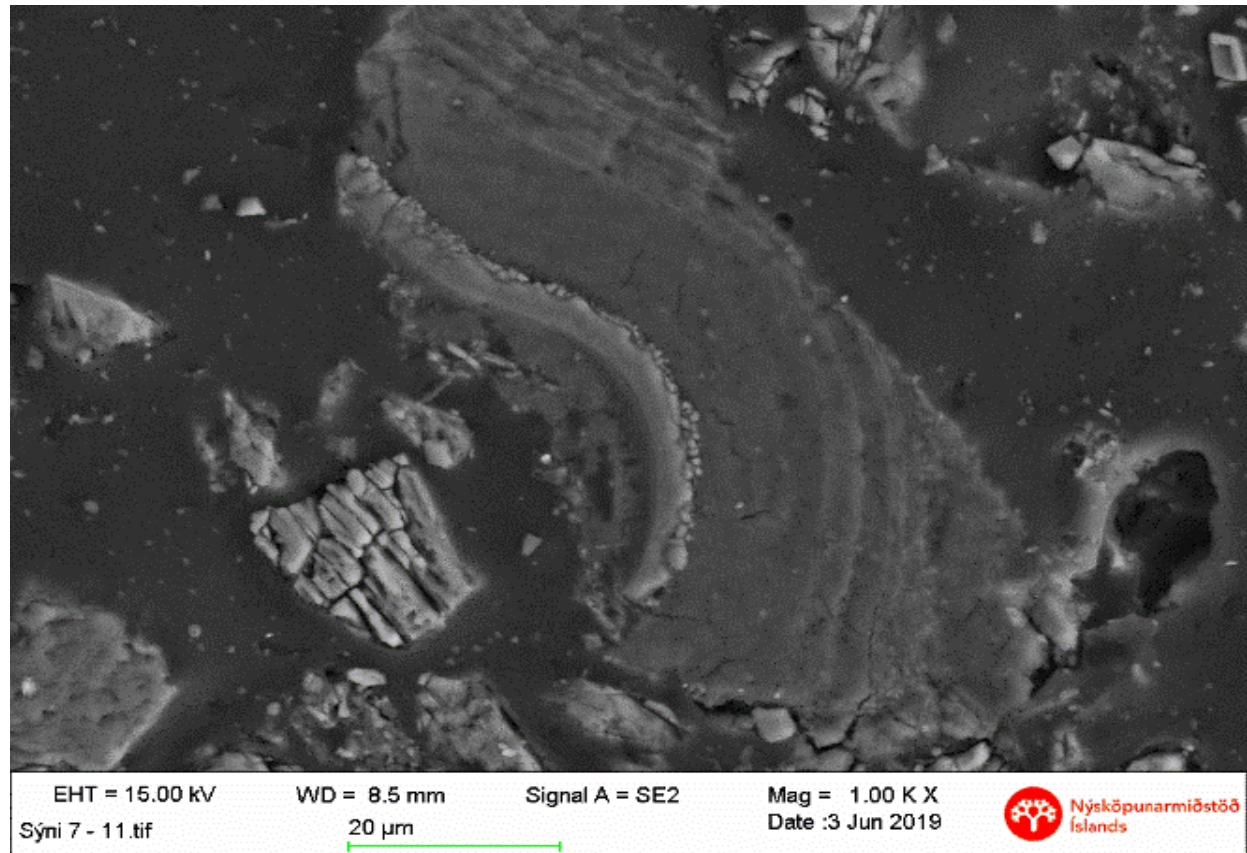

Rafeindasjásjá (SEM)

Aluminium oxíð (Al_2O_3) er notað víða og uppruni þess getur verið margvíslegur, annar en sem fylliefni í malbiki.

Helstu niðurstöður

Samsetning svifryks í Hvalfjarðargöngum er blanda af slitleifum úr slitlagi og dekkjum svo og útblæstri ökutækja, en langmest úr slitlagi.

Ekki er að sjá munur á kornastærð ryks sem tekið var að vetri til, þ.e. þegar nagladekk voru í notkun og að sumri til, þ.e. þegar notkun nagladekkja var bönnuð.

Utanaðkomandi þættir eins og sandfok og veðurfarslegir þættir, svo sem úrkoma og vindur, lítil áhrif á samsetningu ryksins.

Takk fyrir

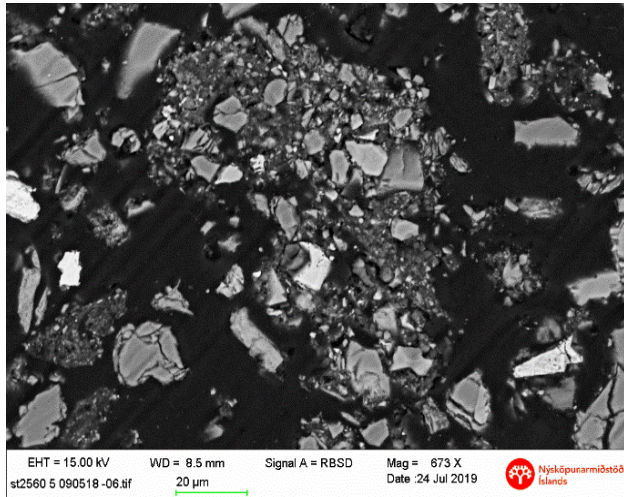
Sýnataka

Ryksýni til rannsókna voru tekin á tímabilinu frá október 2017 til júní 2018. Sýnatakan fór þannig fram að ryki sem féll til ofan á skápa í göngunum var safnað saman.

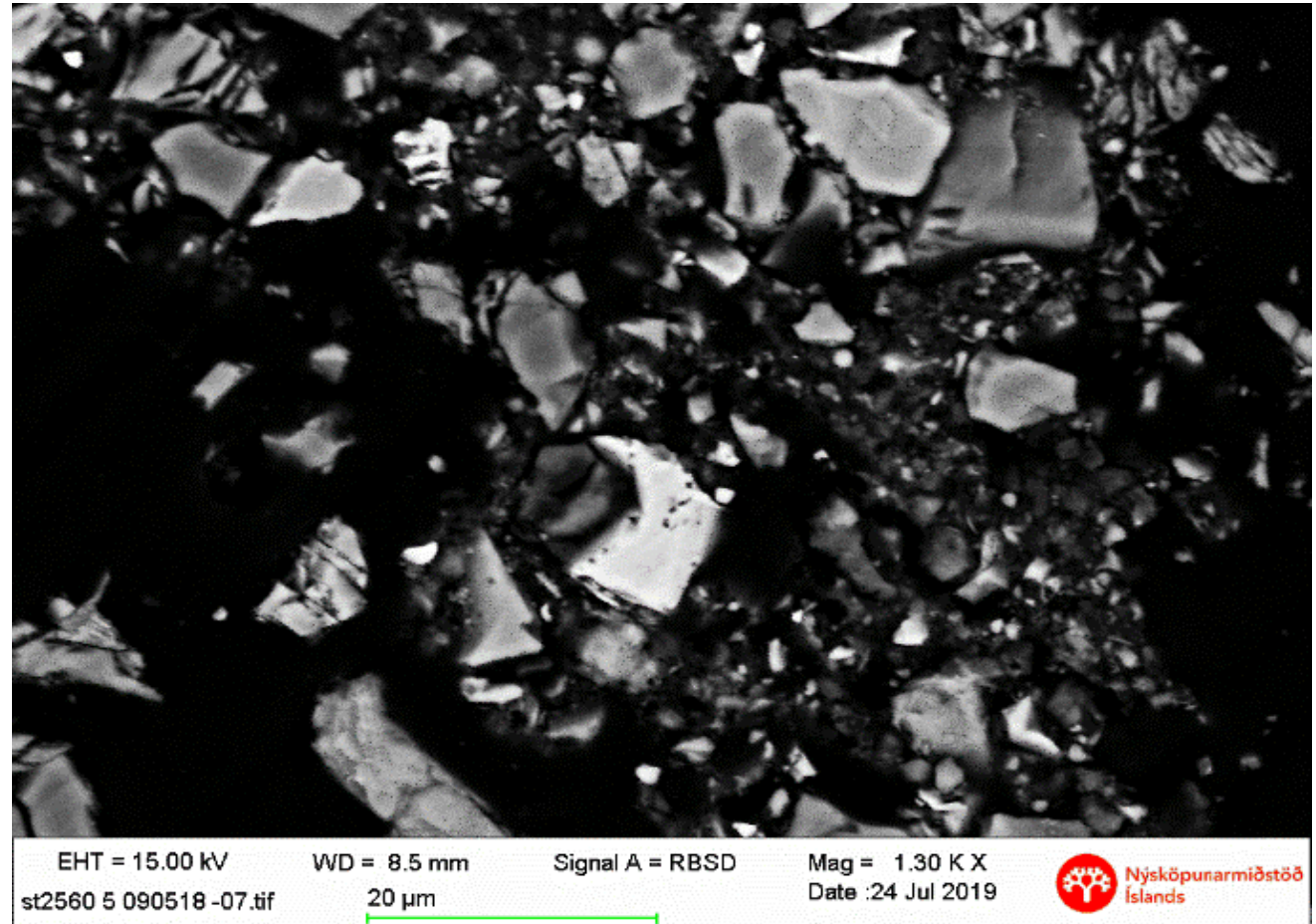
Stöð	17/10/17	21/3/18	9/5/18	13/6/18
2560 (austan megin)	X	X	X	X
4146 (austan megin)	X			
4603 (austan megin)		X	X	X
4851 (austan megin)	X			
5100 (Guðlaug) (báðum megin)	X	X	X	X
6027 (vestan megin)			X	X

Rafeindasjásjá (SEM)

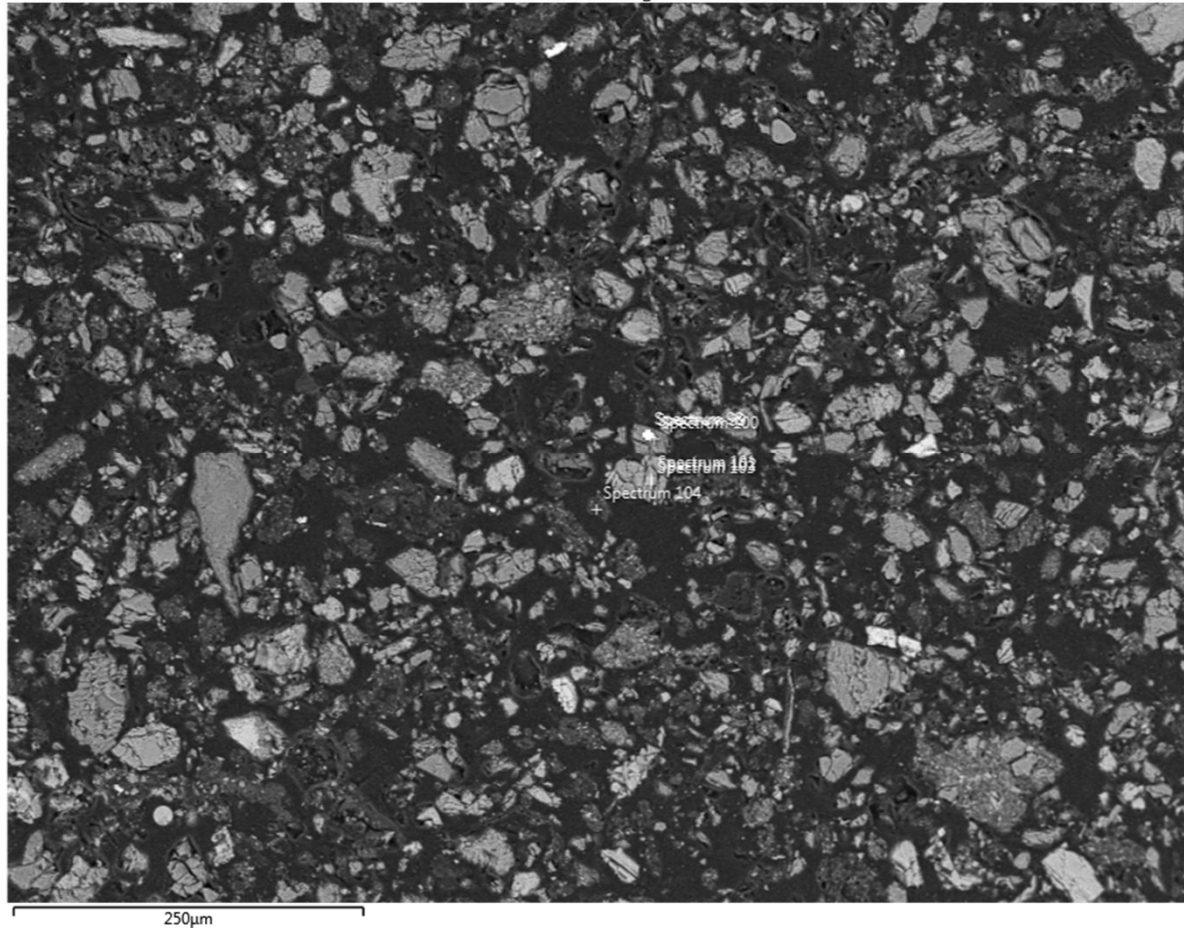

Dæmi um smá korn sem bundin eru saman kolefnisríkum grunnmassa.

Rafeindasjásjá (SEM)

Electron Image 8

Meðaltalsstyrkur svifryks og umferðarálag í Hvalfjarðargöngum

	2016 ($\mu\text{g} / \text{m}^3$)	2016 (fjöldi ökutækja)	2017 ($\mu\text{g} / \text{m}^3$)	2017 (fjöldi ökutækja)
Allt árið	108	2.355.436	116	2.549.741
Janúar til maí	180	620.647	186	679.614
Nóv. og desember	174	317.234	128	344.632
Júní til september	42	1.021.665	43	1.092.258